

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

Науковий вісник РДГУ

2009

№ 3

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 3

Рівне-2009

Панорама політологічних студій:
науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. –
Вип. 3. – Рівне: РДГУ, 2009. – 198 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Гон М.М.** – д.політ.н., в.о. професора, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
2. **Канцелярук Б.І.** – д.політ.н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
3. **Киридон А.М.** – д.і.н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
4. **Круглашов А.М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.
5. **Макаренко Є.А.** – д.політ.н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
6. **Постоловський Р.М.** – к.і.н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Тихомирова Є.Б.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету (заступник головного редактора).
8. **Троян С.С.** – д.і.н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.
9. **Шеретюк В.М.** – к.і.н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
10. **Шугасва Л.М.** – д.філос.н., професор кафедри філософії та економічної теорії Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Ярош Б.О.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри теорії та історії політичної науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Відповідальний редактор – к.політ.н., доцент **Черній А.Л.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

Друкується за рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол № 9 від 24 квітня 2009 р.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів статей можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

**Видання здійснено за фінансової підтримки
ДЗЕЦЬКА Олега Вікторовича**

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

ЗМІСТ

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВИТОКИ І СУЧАСНІСТЬ (ДО 60-РІЧЧЯ З ДНЯ ПРОГОЛОШЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ)

Тихомирова Є.Б.	5	Інформаційна кампанія ООН щодо 60-ї річниці Загальної Декларації Прав Людини
Павловська А., Демчук А.	11	Концепція електронних прав у міжнародній системі захисту прав людини
Василенко С.Д.	19	Права людини: від ідей і декларацій до реального втілення в політичне життя
Ярош О.Б.	25	Державна політика України з виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок: альтернативний погляд громадськості
Жарна К.	30	Десята річниця Римського статуту. Роздуми на тему міжнародного кримінального судочинства
Лесняк В.Ю.	37	Політико-правовий аналіз організації та функціонування інституту омбудсмена в сучасній Іспанії
Кукурудза А.Р.	49	Дихотомія прав та обов'язків: еволюція і сьогодення
Кириленко О.М.	52	Сучасний досвід політологічних досліджень у сфері захисту прав людини

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Киридон А.М.	61	Глобальні чинники дестабілізації системи безпеки в регіоні Кавказу (на основі аналізу російсько-грузинського конфлікту 2008 року)
Троян С.С.	66	Російсько-грузинський конфлікт 2008 року й Україна
Герасимчук Т.Ф.	78	Участь України у безпекових проектах сучасного глобалізованого світу: альтернативні варіанти

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Наумов А.С.	87	Роль глави держави в процесі політичної модернізації перехідного суспільства
Ломака І.І.	96	Суспільно-церковні відносини в Україні: стан і перспективи
Геник М.А.	105	Інституціоналізація процесу міжнаціонального примирення у діяльності вищих законодавчих органів України і Польщі

ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Монолатій І.С.	113	Імперіологія як конструкт сучасної соціогуманітаристики
Климончук В.Й.	120	Свобода та моральна відповідальність у філософсько-політичних ідеях стародавньої Греції

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ

Гон М.М.	127	Геноциди першої половини ХХ століття: організація злочину
Черній А.Л.	136	Проблеми типологізації етнополітичних конфліктів
Десятничук І.О.	143	Лібералізація у Чехословаччині 1968 року: етнічні спільноти і права людини

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Березовська-Чміль О.Б.	153	Проблеми соціальної політики в програмних засадах соціал-демократичних партій
Мислюк Ю.В.	161	Еволюція політичної опозиції в Україні
Мадрига Т.Б.	168	Електоральна характеристика західного регіону України (2002-2007 рр.)
Мушкевич О.Б.	175	Концептуальні моделі нації: зарубіжні та вітчизняні інтерпретації
Фатуллаєва А.М.	180	НАФТА: передумови та етапи створення

РЕЦЕНЗІЇ

Троян С.С.	184	Особливості українсько-російських відносин в умовах трансформаційних зрушень
Хаврук І. А.	189	Анатомічні особливості політичного маніпулювання
Монолатій І.С.	191	Роль етнічності в політиці та роль політики в етнічних процесах в академічному дискурсі
Хаврук І. А.	194	Юридична кваліфікація Голодомору 1932-1933 років
Відомості про авторів	196	
Вимоги до оформлення статей	198	

14. Мітрофанова О. Перипетії французько-українського діалогу та перспективи євроінтеграції // Дзеркало тижня. – 2008. – № 47 (726). – 13-19 грудня.
15. Саакашвили считает, что российско-грузинская война началась из Украины. – Режим доступу: <http://www.ПРАВДА.com.ua>
16. Лавров: Україна використовує російсько-грузинський конфлікт у власних інтересах, 15 вересня 2008 р. – Режим доступу: <http://txt.newsru.ua/Ukraine/15sep2008/svoiceli.html>
17. Кравченко В. Ніно Бурджанадзе: наша мета – змусити Саакашвілі призначити дострокові вибори // Дзеркало тижня. – 2008. – № 46(725). – 6-12 грудня.
18. Експертна дискусія «Російсько-грузинський конфлікт: Причини та наслідки для європейської безпеки». – 2008. – 14 серпня; Друзенко Г.Геополітичні альтернативи // Дзеркало тижня. – 2008. – № 40 (719). – 25-31 жовтня.
19. Палий А. Российско-грузинская война: как не стать следующими // Українська правда. – 2008. – 15 серпня. – Режим доступу: <http://www.ПРАВДА.com.ua>
20. Коваль О. ЄС – Росія: настав час поговорити // Дзеркало тижня. – 2008. – № 43 (722). – 15-21 листопада.
21. Ярмошук Т. Як конфлікт на Кавказі може вплинути на українську економіку? // Радіо Свобода. – 2008 р. – 27 серпня.
22. Маргинюк В. Російсько-грузинський конфлікт: зміна тенденцій поставок енергоносіїв з Каспійського регіону, 19 вересня 2008 р. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua>
23. Сірук М. «Гряник» і послідовність // День. – 2008. – № 233 (2915). – 20 грудня.
24. Фіалко А. Чи потрібна Україні зовнішня політика? Дві новели // Дзеркало тижня. – 2008. – № 48 (727). – 20-26 грудня.

УДК: 327(477)+316.32

Герасимчук Т.Ф.

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У БЕЗПЕКОВИХ ПРОЕКТАХ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ: АЛЬТЕРНАТИВНІ ВАРІАНТИ

У статті проаналізовано роль України та можливі варіанти її участі у моделях безпеки сучасного світу. На основі системного підходу доведено, що Україна повинна мобілізувати свій потенціал для вироблення такої зовнішньополітичної стратегії, яка б цілком відповідала національним інтересам України, і водночас сприяла б безпеці нашої держави та стабільності як на європейському континенті, так і в усьому світі.

Gerasyimchuk T. The role of Ukraine in security models of globalized world: alternative variants

In this article was analyzed the role of Ukraine and its possibility to take part in the existing world security system. By the system method was proved that Ukraine should mobilize its potential for creation of such foreign policy strategy, which should correspond to the Ukrainian national interests; at the same time it should promote state security and stability as in Europe, as in the whole world.

В умовах глобальних трансформаційних змін проблема безпеки не обходить жодної країни сучасного світу. Нові виклики, так як і виклики, що існують протягом багатьох віків, несуть загрозу існуванню людства. В сучасному світі зміст поняття безпека суттєво трансформувалася. Окрім класичного розуміння безпеки (територіальна цілісність, суверенітет, політична стабільність) додалися інші аспекти: економічні, інформаційні, енергетичні, екологічні, соціальні, культурні, релігійні тощо.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі України у системах колективної безпеки та виокремленні альтернативних варіантів участі нашої держави у безпекових проектах сучасного світу.

На інституційному рівні поява нових загроз, а отже й визначення нових пріоритетів забезпечення міжнародної та національної безпеки, впливають на кардинальні зміни систем безпеки національного, регіонального та глобального рівнів. Це потребує чіткої уяви про вплив таких змін на національну безпеку України, яка в цьому світі виглядає „практично беззахисною країною” із застарілою концепцією національної безпеки і, м'яко кажучи, суперечливою зовнішньою політикою.

Сучасні українські історики, політологи-міжнародники приділяють дедалі більшу увагу тим політичним та соціально-економічним процесам, які відбуваються на глобальному, регіональному та субрегіональному рівнях. Вітчизняні дослідники аналізують розвиток міжнародної системи крізь призму геополітичних підходів, що є відображенням недостатньої визначеності щодо стратегічно важливих напрямів зовнішньої політики та пошуку Україною власного місця у світі. Нині в українській науковій літературі відбуваються гострі дискусії щодо суті національної безпеки, змісту основних загроз та реакції на них. Теоретичним питанням розвитку системи міжнародної та національної безпеки українського суспільства, співробітництва з питань безпеки та стабільності присвячені роботи О.Бодрука, О.Гончаренка, В.Горбуліна, В.Ліпкана, С.Пирожкова, Г.Перепилиці, С.Федуняка та інших.

Вагомим місцем у вивченні даної проблематики займає російська історіографія. Сучасна російська історична й політична наука послідовно й системно вивчають геополітичні зміни на європейському континенті та у світі, надаючи значної ваги проблемам національної та міжнародної безпеки, ролі Росії у сучасній системі міжнародних відносин. Найвідомішими російськими вченими у розробці даної проблематики є: Т. Алесєєва, Н.Арбатова, О.Богатуров, Т. Бордачев, Ю.Борко, В.Кременюк, В.Кулагін та інші.

Центром у дослідженні даної проблеми є Сполучені Штати Америки. Відомі американські дослідники Р.Кохейн і Дж.Най аналізують феномен взаємозалежності та співробітництва у міжнародних відносинах, що призводить до трансформації та переструктурування як міжнародної системи загалом, так і системи безпеки. Важливими є праці З.Бжезінського, Г.Кіссінджера, С.Хантінгтона й багатьох інших американських вчених.

Наукове дослідження проблем національної та міжнародної безпеки в сучасних умовах має не лише важливе науково-теоретичне, але і практичне значення для нашої держави, позаяк Україна донині перебуває в „роздумах” щодо своєї ролі та можливої участі в сучасних моделях безпеки. Перед нашою державою постала дилема: бути чи не бути Україні в НАТО.

Проблема національної безпеки України має кардинально важливе значення в контексті загального розвитку країни та її інтеграції до тих міжнародних структур,

які сприятимуть реалізації українських національних інтересів. Україна, з огляду на особливості її геополітики та політичної географії, є своєрідним резонатором міжнародних процесів. Цей факт був очевидним на початку становлення державності і суверенітету України. Очевидний він і сьогодні. Проте донині нашій державі не вдалося реалізувати правильну стратегію запобігання відповідним ризикам і використання переваг. Можна погодитись з українським вченим Володимиром Ліпканом, який цілком справедливо зазначає, що „фактичне геополітичне становище держави дозволяє констатувати неадекватність реального і бажаного стану України в світі, відсутність дійових стратегій, які б зрушили країну з критичної межі: межі одвічного протистояння одного українця іншому, протистояння не заради досягнення вищих цілей, а заради власне протистояння. Це зумовлює зосередження пильної уваги до проблем забезпечення національної безпеки держави, яка поєднує питання розвитку окремих складових системи національної безпеки з необхідністю забезпечення життя важливих національних інтересів” [12, с. 355].

У сучасному глобалізованому світі економічні, політичні й військові проблеми багатьох країн світу не можуть вирішуватися самостійно, а лише спільними зусиллями з іншими державами. Україна також зіткнулася з низкою проблем, які вона змогла б вирішити у процесі інтеграції до європейських та євроатлантичних структур. Протягом останніх років в українському суспільстві відбуваються політичні суперечки та дискусія щодо набуття членства в Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Для більшості європейських та євроатлантичних країн безпека нині вимірюється не військовими термінами, а загрози безпеці становлять нелегітимні уряди, корупція, організована злочинність, незахищеність кордонів, незаконна торгівля (зброєю, наркотиками, людьми), контрабанда, нелегальна міграція, етнічні та релігійні конфлікти, виробництво зброї масового знищення, нестача природних ресурсів, екологічні та техногенні катастрофи, і, звичайно, тероризм.

Безпека для НАТО є багатоплановим поняттям, яке включає в себе політичний, економічний, соціальний, екологічний і гуманітарний аспекти. Це, по суті, дає підстави блоку НАТО діяти в будь-якому регіоні світу. В умовах постійних і швидкоплинних дій у середовищі безпеки й виникнення нових глобальних загроз безпеці Альянс змушений постійно змінюватися та адаптуватися, щоб зберегти свою ефективність. У квітні 1999 р. держави-члени НАТО ухвалили нову Стратегічну концепцію НАТО, яка стала основою для трансформації його діяльності (з початку ХХІ ст.) у відповідності з геополітичними змінами та новими загрозами і ризиками для безпеки. Розширення альянсу в 2004 р. та в 2009 р., нові виклики й загрози безпеці країн НАТО зумовлюють те, що необхідно вносити корективи в положення Стратегічної концепції 1999 р. Напередодні 60-річчя з дня заснування в НАТО відбувалися „принципові дебати, що були зосереджені на виробленні нової стратегічної концепції НАТО та політиці розширення. Деякі аналітики пропонують НАТО припинити переговори щодо вступу, якщо той чи інший кандидат не буде відповідати критеріям „додаткових цінностей” [17, с. 49]. Якщо такий підхід стане домінуючим, нова концепція „Глобального партнерства НАТО” має шанси на початок практичної імплементації, що може перетворити Альянс на зовсім нову глобальну систему безпеки, ставлення до якої формуватиметься за іншими підходами.

Поза всяким сумнівом, проблема безпеки є актуальною, і не лише для політиків та фахівців з даної проблеми, а й для кожного українського громадянина, позаяк

розрізняють три виміри безпеки: безпека індивіда, безпека суспільства, безпека держави. Для окремих громадян національна безпека – це їх невідчужувані права і свободи; для суспільства – збереження і примноження матеріальних і духовних цінностей, власне система підтримання існуючого стану системи та її динамічного розвитку; для держави – внутрішня стабільність, надійна обороноздатність, власне управління загрозами та небезпеками. Навіть пересічному громадянину зрозуміло, що на даному етапі розвитку наша держава неспроможна гарантувати безпеку на всіх трьох рівнях.

Але зазначене вище зовсім не означає, що безпекою повинні займатись політики чи громадяни. Безпека це справа експертів, професіоналів з даної проблеми, позаяк лише вони можуть проаналізувати всі можливі альтернативи участі України у сучасних безпекових проєктах, визначити переваги та недоліки членства нашої держави в Альянсі, а відтак дати адекватну відповідь на питання: чи потрібно Україні НАТО. На нашу думку, вибір доцільно робити між експертними оцінками всіх можливих альтернатив. Суспільство має бути поінформоване (але в жодному разі це не може бути пропаганда чи агітація) про переваги і недоліки залучення України до тієї чи іншої моделі колективної безпеки. Спершу як проводити референдум щодо членства України в НАТО, громадяни мають стати достатньо обізнаними з питань безпеки. Суспільство повинно знати і розуміти плюси та мінуси євроатлантичної інтеграції України, а ще краще порівняти їх з іншими альтернативними шляхами, що дасть громадянам можливість зробити правильний вибір.

Політична та економічна нестабільність, що посилюється світовою фінансовою та економічною кризою, надмірне майнове розшарування населення, корупція та прояви організованої злочинності, проблема кордонів, наркотрафік і посилення тиску нелегальної міграції на економічну, політичну та соціальну стабільність держави, збільшення вірогідності виникнення надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, що поглиблюють руйнівний характер стихійних лих і зумовлених ними екологічних катастроф – це далеко не повний перелік загроз національній безпеці України.

Як можна захистити державу? Що робити Україні: чи потрібно поспішати, аби не запізнитися з набуттям членства в НАТО, чи навпаки?

Потенційно (і це визнає сьогодні світ) розташована в центрі Європи Україна, з майже 47-ми мільйонним населенням, здатна відігравати ключову роль у розв'язанні проблем європейської і глобальної безпеки. Ще у липні 2002 р. тодішній Генеральний секретар НАТО Джордж Робертсон у час візиту до Києва зазначав: „НАТО має власний сильний інтерес у розвитку свого партнерства з Україною, країною великої стратегічної важливості, величезного потенціалу”. Нині ситуація певною мірою змінилася. Ненадання Україні ПДЧ на Бухарестському (квітень 2008 р.) та Брюссельському (грудень 2008 р.) саммітах НАТО, а отримання натомість Національного річного плану дій, дає підстави зауважити, що головною причиною такого підходу до ролі Української держави є наростаюче усвідомлення у світі того факту, що будь-яке порушення стабільності у наших відносинах з Росією здатне негативно позначитись на ситуації в Європі. Але реально все зводиться до того, як сама Україна позиціонуватиме себе в нинішніх умовах.

За логікою речей на початку XXI ст. Україна виступає об'єктом інтересів Росії, Європейського Союзу і США. А це означає, що українській політичній еліті необхідно в кожному конкретному випадку ідентифікувати зміст цих інтересів і зосередитись на виробленні варіантів узгодження їх з існуючими геополітичними

реаліями. Як показує досвід, поки-що ми постійно запізнювалися з вирішенням нагальних проблем. І причин цьому немало. Чи не найголовнішим виступає синдром „поваги” до Росії. Проте слід визнати: майбутнє українсько-російських відносин цікавить нині не лише Київ і Москву. Архіпричиною цього є, безперечно, приналежність Росії до категорії ядерних держав із глобальними інтересами та намірами.

За таких умов для нас, українців, цілком закономірно постають питання. Ефективно чи ні робити вибір на кшталт: НАТО чи не-НАТО? Які можливі варіанти участі України у безпекових проектах сучасного глобалізованого світу?

Не вдаючись до детального аналізу, назвемо основні з них, які досить часто є предметом політичної дискусії, а особливо передвиборчих дебатів.

По-перше, нейтралітет України. Неприєднання України до міжнародних військових блоків і забезпечення обороноздатності власними силами, спираючись на базовий принцип недоторканності території нейтральної країни, відкриває перед Україною ряд привабливих перспектив. На нейтральну Україну перестане тиснути геостратегічний російсько-американський конфлікт щодо членства в НАТО. Буде створено реальні можливості використання стратегічних транзитних переваг України і, відповідно, оздоровиться атмосфера енергетичного діалогу з Росією. Проте, врахування негативних чинників, а воно необхідне, викликає стриманість в інтегральній оцінці цього варіанту. Щодо гарантій безпеки, які надаються нейтральним статусом, то вони є досить умовними й ненадійними. Окрім того, вони вирішальною мірою залежать від того, чи захоче визнати та чи інша держава цей нейтралітет. Таке визнання завжди переважно залежало не лише від виконання своїх зобов'язань нейтральною державою, а й від міри відповідності її нейтрального статусу геополітичним інтересам інших країн. Непевність гарантій й кон'юнктура геополітичних інтересів провідних держав світу змушувала нейтральні країни покладатися здебільшого не на міжнародні гарантії, які випливають з нейтрального статусу, а на боєздатність власних збройних сил. Все це призвело до того, що з часом нейтральний статус став своєрідною „екзотикою” в системі міжнародних відносин. Проголошення Україною нейтралітету унеможливило її приєднання до військово-політичних альянсів чи політичних утворень, включно і з ЄС, який має оборонну та безпекову складові. Найбільшим недоліком цього статусу є перспектива перетворення України у буферну зону.

По-друге, позаблоковий статус України. Як одна з можливих альтернатив для України може розглядатися позаблоковий статус без права на нейтралітет, підтриманий або посилений Договором про гарантії безпеки України з боку провідних ядерних держав. У такому разі Україні доведеться орієнтуватися лише на власні сили, без права стати членом будь-яких військово-політичних союзів і без забезпечення основного права нейтральної країни – недоторканності її території. Проте, Україна одержить певні зовнішні гарантії військової безпеки від країн-гарантів. Перші кроки до такого Договору вже було зроблено у 1994 р. з підписанням „Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї”, також відомого як Будапештський. Проте, Меморандум – це політичний документ, що немає юридичної чинності, як, наприклад, стаття 5 Положення про колективну оборону НАТО.

Успіх у набутті Україною позаблокового статусу залежатиме від її наполегливості в час обговорення політичних, військово-політичних та економічних ініціатив на міжнародному рівні. Цілком зрозуміло, що головною перешкодою на

цьому шляху стане проблема забезпечення військової безпеки України власними силами. Крім того, необхідно чітко дати відповіді як мінімум на три питання. Які стратегічні інтереси країни-гаранта в регіоні, частиною якого є Україна? Інтереси якої держави зачіпатимуться таким договором? На які саме поступки може піти Україна, підписуючи такий договір? Обоє з найімовірніших кандидатів на можливе підписання договору – США і Росія – мають настільки складнопереплетені інтереси й цілі, настільки амбіційні плани щодо облаштування регіонального майбутнього, що, швидше за все, запропонують Україні піти на неприйнятні і вкрай невідгідні поступки.

По-третє, набуття членства в НАТО. Членство України в НАТО нині є оптимальним рішенням із погляду протидії як транснаціональним, так і внутрішньо-суспільним загрозам. На рівні окремої держави ефективно протидіяти цим викликам досить важко, особливо з огляду на рівень економічного і технологічного розвитку України. Не менш важливим є і те, що Україна зможе інтегруватися не лише у європейський безпековий простір, а й у систему демократичних цінностей, в центрі якої є людина з її інтересами, консолідована демократія, верховенство права, високі соціальні, екологічні та інші стандарти життя.

Крім того, як показує досвід країн-учасниць військово-політичних блоків (і насамперед НАТО), скоординована спільна політика у сфері безпеки обходиться державам дешевше, аніж забезпечення власної безпеки самостійно, коли потрібно будувати систему оборони “за всіма азимутами”. Ставши членом НАТО, Україна матиме можливість брати безпосередню участь у прийнятті рішень, які стосуються не тільки національних інтересів, але і створюють сучасну архітектуру безпеки в регіоні в цілому.

За сприятливого розвитку подій досить перспективним варіантом гарантування безпеки України може бути щорічне нарощування обсягів співробітництва з НАТО до такого рівня, коли вступ до Альянсу стане суто формальною процедурою. Привабливість такого рішення пов’язана з достатнім ступенем свободи у визначенні країнами-учасницями свого внеску у військово-політичну активність Альянсу; можливістю виходу на нові ринки збуту озброєнь, доступу до новітніх технологій, модернізації власних озброєнь і диверсифікації військового арсеналу; поліпшенням інвестиційної привабливості держави. Адже досвід країн Центральної Європи показує, що у 1997 р. в економіку Польщі було інвестовано 2,7 млрд. дол., в 1998 р. – 5 млрд. дол., 1999 р. – після вступу Польщі до НАТО – вже 8 млрд. дол. Чехія та Угорщина демонструють ще більш вражаючі цифри. Прямі іноземні інвестиції в економіку Чехії й Угорщини в 1997 р. становили 4 і 6,2 млрд. дол., в 1998 р. – 9,8 і 10,2 млрд. дол., 1999 р. – 12,8 і 14,5 млрд. дол. відповідно. Іноземні інвестиції в економіку Болгарії після вступу до НАТО у 2004 р. зросли вдвічі, Румунії – на 141% [14, с. 44-45].

Не зважаючи на те, що Україна в черговий раз не отримала ПДЧ, український істеблшмент стверджує, що Національний річний план дій дасть можливість наблизитися до НАТО. Зрозуміло, що таке рішення з боку Альянсу зменшує напруженість в українсько-російських відносинах та в українському суспільстві, громадська думка якого поляризована щодо доцільності інтеграції в НАТО. Але, з іншого боку, це свідчить про невизначеність ставлення Альянсу щодо України, серед членів якого немає одностайної думки щодо доцільності подальшого розширення на Схід. На нашу думку, рішення буде залежати не лише від того, чи зможе Україна чітко виконувати річні Плани дій (хоча це також питання), але й значною мірою від

міжнародної політики у наступному десятилітті. Не сприяють просуванню до НАТО і розпливчасті формулювання основних документів, на які спираються українські атлантисти. У Законі „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. зафіксовано, що пріоритетом для України є “отримання членства в ЄС і НАТО при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з РФ, іншими країнами СНД, а також іншими державами світу” [8].

Навколишній світ істотно змінився і готується до ще більш масштабних змін. А внутрішня, і особливо зовнішня політика нинішньої України здійснюється в застарілій системі координат двополюсного світопорядку. Питання про членство в НАТО або інших міжнародних військових організаціях повинно бути не самостійною проблемою, а похідною від стратегії національної безпеки України. А стратегія, в свою чергу, має давати чітке уявлення про ту роль, яку відіграє Україна у світовій політичній та економічній системі.

По-четверте, створення спільної системи безпеки з Росією, тобто входження України в „Євразійську підсистему безпеки” [18], яка формується в межах ОДКБ, в центрі якої стоїть Росія і яка посилюється іншим безпековим проектом, таким як ШОС, головними акторами якої є Росія і Китай. Найменш бажаний, але з огляду на нинішню ситуацію в Україні, цілком можливий проект за умови, якщо Україна й надалі позиціонуватиме себе, як держава з невизначеними, вірніше неузгодженими, національними інтересами, постійними суперечками у найвищих ешелонах влади.

На нашу думку, Україна повинна розвивати економічну співпрацю з Росією лише на паритетних засадах, але про політичну залежність не може бути й мови, позаяк і Україна, і Росія мають кожна свої національні інтереси, які не співпадають. Неоімперська політика Росії суперечить життєво важливим національним інтересам України. Зауважимо, що підтримуємо точку зору В.Ліпкана про те, що національні інтереси є „більш широкою категорією як національна безпека. Окрім того, національна безпека сама є як національний інтерес, тому що забезпечення безпеки особи, суспільства, держави є неодмінною умовою виживання країни, без чого стає неможливим досягнення цілей іншого порядку” [12, с. 327].

Але якщо у північного сусіда можна простежити „якнісі зміни” у бік повернення до імперського мислення періоду „холодної війни” (наприклад, виступ В.Путіна на Мюнхенській конференції 2007 р. з питань безпеки, січнева заява про застосування в односторонньому порядку превентивних ядерних ударів, серпневі 2008 р. події в Грузії), то власне Альянс пропонує інші гарантії забезпечення національної безпеки України, що застерігають від повернення до минулого і сприятимуть подальшому демократичному розвитку. Але цей рух має бути рухом сильної держави, що має консолідовану політичну еліту, яка чітко визначила й прагне відстоювати національні інтереси України. Задля цього наша держава повинна вибудувати стратегію поведінки у новій системі міжнародних координат у відповідності з принципами безпеки, які можна сформулювати так:

1. Безпека має бути безпекою власної сили, а не лише чужого захисту.
2. Безпека має бути питанням компетенції, а не політичної доцільності. Вибір на користь тієї чи іншої альтернативи безпеки має ґрунтуватися на знаннях про ту чи іншу модель безпеки, аналізі всіх аргументів за і проти.
3. Безпека має бути інноваційно достатньою.
4. Рішення щодо безпеки України має бути одночасно міжнародним консенсусом сильних, найбільш захищених держав або блоків таких держав, позаяк безпека окремої країни є частиною міжнародної безпеки. Окрім того, рівень компетенції

повинен включати глобальний, міждержавний, внутрішньодержавний (як владний, так і суспільний) виміри.

5. Безпека держави може виступати предметом парламентського чи загальнонародного голосування, якщо на перерахованих вище рівнях (всередині держави, з сусідами, на міжнародній арені) сформульовано чіткі альтернативи такого вибору. Тобто вибір має бути зроблений з урахуванням усіх можливих варіантів.

Підсумовуючи зазначимо, що Україна вже в черговий раз стоїть перед доленосним вибором. Бажання будувати стратегічне партнерство як із Заходом, так із Росією, яке випробовували на практиці всі попередні уряди України, зрозуміле, але неприйнятне за нинішніх умов. Яку б модель безпеки не прийняла Україна, в будь-якому варіанті забезпечення національної безпеки і пошук відповідей на нові виклики і загрози повинні здійснюватись в межах коопераційної моделі, власне у системі колективної безпеки з найбільш могутніми в економічному та військовому аспектах державами світу. Визначення зовнішньополітичного курсу, який би цілком відповідав національним інтересам України, водночас гарантуючи безпеку і спираючись на підтримку населення – доленосне завдання, що стоїть перед нашою державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Алесеева Т. Россия в пространстве глобального восприятия // Международные процессы. Сопредельные пространства в мировой политике. – Том 5. – № 2 (14). – 2007. – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru>
2. Бодрук О. Глобальні і регіональні системи безпеки: сучасна і перспективна роль України: Монографія / Білорус О., Лукьяненко Д. та ін. Глобальні трансформації і стратегії розвитку. – К., 1998. – С. 130-143.
3. Бодрук О. Договір про колективну безпеку країн СНД // Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива: Монографія / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки; За заг. ред. С.І. Пирожкова, – К.: НІПМБ, 2001. – С. 363-367.
4. Горбулін В. Безпека – 2010 // Дзеркало тижня. – 2006. – № 48 (627). – Режим доступа: <http://www.zn.ua>
5. Горбулін В. Національна безпека України та міжнародна безпека // Політична думка. – 1997. – № 7. – С. 37.
6. Горбулін В. Реформування сектора безпеки держави – реальність сьогодення // Україна – НАТО. – 2004. – № 2. – С. 3-11.
7. Горбулін В. Стратегія взаємовідносин України з НАТО: ретроспективний огляд // Україна-НАТО. – 2004. – № 1. – С. 4-16.
8. Закон України „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року, № 964-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 29. – С. 1433.
9. Западная Европа – США: конкуренты или партнёры? // Актуальные проблемы Европы / Сборник научных трудов. – М., 2002. – № 4. – 214 с.
10. Кравченко В. Письмо трех // Дзеркало тижня. – 2008. – № 2 (681). – Режим доступа: <http://http://www.zn.ua>
11. Ліпкан В.А. Національна безпека України: Навчальний посібник. 2-ге вид. – К.: КНТ, 2009. – 576 с.

12. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки: Підручник. – К.: КНТ, 2009. – 681 с.
13. Місце України в НАТО. – К. : Центр „Демократичні ініціативи”, 2006. – 252 с.
14. Палій О. Навіщо Україні НАТО? – К.: Дніпро, 2006. – 144 с.
15. Перепелиця Г.М. Конфлікти в посткомуністичній Європі: Монографія. – К.: НІСД, 2003. – 432 с.
16. Умланд Андреас. На шляху до нової холодної війни? // Дзеркало тижня. – 2008. – № 2 (681). – Режим доступу: <http://www.zn.ua>
17. Федонюк С.В., Лажнік В.Й., Моренчук А.А., Романюк Н.І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посібник. – Луцьк: РВВ „Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. – 258 с.
18. Федуняк С.Г. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі. Формування інтегрованої системи безпеки Заходу і Нових незалежних держав. – Чернівці: Рута, 2005. – 336 с.
19. Шерр Д. Україна і НАТО: реалізм сьогодні, членство завтра... // Дзеркало тижня. – 2005. – 29 жовтня. – С. 4.

Наукове видання

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Відповідальний за випуск – *Шеретюк В. М.*
Відповідальний редактор - *Черній А. Л.*
Комп'ютерна верстка та макет – *Третяк О.Ю.*

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Панорама політологічних студій:
науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. –
Вип. 3. – Рівне: РДГУ, 2009. – 198 с.

**Видання здійснено за фінансової підтримки
ДЗЕЦЬКА Олега Вікторовича**

Підписано до друку 22.05.2009 р. Формат 60x84 1/16.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Друк ізографічний. Умовн. друк. арк. 14,5.
Наклад 120 прим. Зам. №93/1.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний
університет, вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету